

LETSATSI LA LEFATSHE LA HO BALLA HODIMO LE NALIBALI

Selemong sena Letsatsi la Lefatshe la ho Balla Hodimo le ketekwa ka la 4 Hlakubele 2015. Eba le rona tsatsing lena mme o bale pale haholoholo e ngoletsweng rona ke mopheti wa dipale ya tsebahalang haholo, Gcina Mhlophe – *Mpho ya Sisanda* – baneng bao o ba tsebang.

DIKETHAHALO TSE 5 TSA LETSATSI LA LEFATSHE LA HO BALLA HODIMO

1. Bala pale ya *Mpho ya Sisanda* e leqepheng la 2 le la 3 o e balle bana ba hao le ba bang. Ikwetlise ho e balla hodimo pele makgetlo a mmalwa pele o ka e balla bana mme o hopole ho bontsha maikutlo lentsweng la hao ha o bala. Ha o balla bana ba banyenyane haholo, o ka lakatsa ho ba bontsha ditshwantsho ha o ntse o pheta pale hape ka mantswe ao e leng a hao.
2. Eya ho www.nalibali.org mme o jarolle diphapete tsa menwana bakeng sa baphetwa ba ka sehloohong paleng ya *Mpho ya Sisanda*. Ebe o kgothaletsa bana ba hao ho sebedisa diphapete ho pheta hape dipale tseo e leng tsa bona.
3. Kgothaletsa bana ba hao ho hlalosa pale ka ho ba kopa ho taka kapa ho penta setshwantsho sa karolo eo ba e ratang ka ho fetisisa.
4. Sebedisa Letsatsi la Lefatshe la ho Balla Hodimo bakeng sa ho leka ntho e ntjha – balla bana kapa batho ba baholo bao o esokang o ba balla pele, kapa leka ho balla bana ba hao pale le le sebakeng se sele, jwaloka phakeng kapa ha ba le ka bateng!
5. Iketsetseng dipousetara tsa Letsatsi la Lefatshe la ho Balla Hodimo. Jwale ebe le di bea pontsheng sekolong sa lona, laeboraring, tlelapong ya ho bala kapa sebakeng sa thapelo ho lemohisa batho ka bohlokwa ba letsatsi lena.

O KA KENELA JWANG

Eya ho www.nalibali.org kapa www.nalibali.mobi ho ya ngodisa lelapa la hao, tlelapo ya hao ya ho bala kapa sekolo sa hao mme o thuse ho etsa hore ketsahalo ena e be e kgolo ka ho fetisisa ya Letsatsi la Lefatshe la ho Balla Hodimo mona Afrika Borwa!

MELEMO E 8 YA HO BALLA HODIMO!

Ho balla hodimo bakeng sa bana ba hao:

- ho ba bontsha hore o hlomphe le ho nkela dibuka le ho bala hodimo.
- ho le nea dintho tseo le ka buisanang ka tsona.
- ho aha kutlwano pakeng tsa lona.
- ho ba dumella ho iphumanela hore ho bala ke ketsahalo e kgotsofatsang.
- ho ba kgothaletsa ho ithuta ho ipalla ka bobona, le ho dula ba bala.
- ho ba bontsha kamoo re balang ka teng le kamoo dibuka di sebensang ka teng.
- ho etsa hore ba natefelwe ke dipale tse ka nqane ho bokgoni ba bona ba jwale ba ho bala.
- ho aha tlotlontswa ya bona le bokgoni ba bona ba puo.

IKGAPELE!

Ka ho ingodisetsa ho balla hodimo bakeng sa bana bao o phelang le bona, o na le monyetla wa ho hapa dithekete tse pedi tsa sefofane bakeng sa ho fofa ka hara naha tse fanwang ke South African Airways!

Bakeng sa Maemo le Diphelelo, etela www.nalibali.org

MPHO YA SISANDA

Pale ka Gcina Mhlophe

Phetolelo ka Hilda Mohale

Ditshwantsho ka Jiggs Snaddon-Wood

Kamehla ha Sisanda ya dilemo di robedi a fihla lapeng ho tswa sekolong, o hlobola diaparo tsa hae tsa sekolo, a je dijo tsa motsheare mme a bapale papadi ya morabaraba le ntemoholo wa hae. Ba natefelwa haholo ke ho tsamaisa "dikgomo" tsa bona ho potoloha lelapa hoo a qetellang a sa batle ho emisa. Empa ntemoholo a mo hopotse hore o batla ho ba motsamaisi wa banka ka tsatsi le leng ha a se a hodile.

"O tla ba yena jwang ha o sa ye sekolong se phahameng?" ho rialo ntemoholo wa hae a swaswa.

Sisanda o itshehela feela. "Ke tla ya sekolong se phahameng ke be ke ye le yunivesiting. Ke kahoo ke sebetsang ka thata tjena sekolong!"

Sisanda o molelele ho feta dilemo tsa hae – o futsitse ntatae. Sefahleho sa hae se tihitja le pososelo ya hae e ntle ke tsa mmae. Ka bobedi batswadi ba hae ba tsoha ka matjeke kamehla ho ya mosebetsing polokelong ya diphoofolo tse hlaha e haufi le moo. Ka nako eo Sisanda le metswalle ya hae ba qalang sekolo ka yona, ho be ho se ho tlile dihlopha ka dihlopha tsa bahahlaudi ho tla bona diphoofolo tse kgahlisang ka ho fetisisa tsa Afrika.

Bakeng sa letsatsi la hae la tswalo le fetileng, Sisanda o ile a fumana mpho e ikgethang – batswadi ba hae ba ile ba fumana tumello ya hore a ka tshwarela moketjana wa hae serapeng sa diphoofolo. Diithuhlo tsa moo di ne di makaletse sehlopha sena sa batho. Di ne di otlolla melala ya tsona e melelele ho bona

moketjana hantle mme e ne eka di kgaletse le kuku ya letsatsi la tswalo! Sisanda o ne a rata diithuhlo tseo. Kaofela diphoofolo di ne di kgethehile ho yena, empa e ne e le diithuhlo tse kgutsitseng le tse bonolo tse hapileng pelo ya hae. O ne a ka qeta letsatsi lohle a di shebelletse.

Ka tsatsi le leng ka Labohlano, ntate wa Sisanda a fihla hae pele ho nako a etswa mosebetsing. O ne a shebahala a saretswe haholo.

"Molato ke eng, Ntate?" ha botsa Sisanda.

"Kajeno sehlopha sa dinotshi se ile sa loma mme thuhlo," ha hlalosa ntata Sisanda. "Hlooho ya hae e ne e ruruhile hohle ka lebaka la ho longwa hoo mahlo a hae a matle a neng a kwalehile. Re lekile tsohle ho mo thusa, empa ho ne ho sa thuse letho – o ile a shwa. Mme taba e bohloko ka ho fetisisa ke hore o ne a ena le namane e nyane e ntseng e mo hloka."

"Tjhe bo!" ha rialo Sisanda a qala ho lla. "Ekare ho ka be ho ena le ho hong hoo nka ho etsang. Ledinyane la thuhlo le lona ke a kgolwa le ntse le lla jwalo ka nna tjena."

Sisanda a lla, a lla. Mmae o ile a leka ho mo tshedisa. O bile a ba a balla Sisanda pale ya bobedi ka nako ya ho robala ho mo thusa ho lebala kamoo a utlwileng bohloko ka teng bakeng sa ledinyane la thuhlo. Qetellong, Sisanda a kgaleha a ntse a mameitse lentse le mmae.

Tsatsing le hlahlamang hoseng Sisanda a tsoha a ena le mohopolo o itseng!

"Na nka ya le lona mosebetsing kajeno?" a botsa ntatae. "Ke na le mpho bakeng sa ledinyane la thuhlo."

Batswadi ba hae ba shebana, ba bososela mme ba re, "Ee, ho lokile o ka tla le rona."

Ho utolla bokgoni ba bana ka ho pheta dipale le ho bala

E ne e le letsatsi le futhumetseng empa maru a kwahetse. Dintho tsohle tse serapeng sa diphoofole di ne di kgutsitse ka tsela e sa tlwaelehang.

“Ke nahana hore letsatsi ha le a tjhaba kajeno hobane le utlwisitswe bohloko ke ledinyane la thuhlo,” ha rialo Sisanda.

Tlou e kgolohadi ya tjamela ba lelapa ba fetang moo.

“Mohlomong e makaletse hore ke hobaneng ha ngwananyana eo a tilile mosebetsing le batswadi ba hae,” ha rialo mma Sisanda.

Sisanda a oma ka hlooho. “E tla makala ha e fumana lebaka,” a nahana jwalo.

Ba fumana ledinyane la thuhlo le eme le le leng. Molala wa lona o kebeselang o ne o leketlile mme mahlo a lona a maholo a sootho a ne a shebahala a le bodutu. Sisanda a atamela ho lona haholo kamoo a ka kgonang. A bula mokoatlana wa hae o monyane mme a ntsha buka. Mme batswadi ba hae ba makala ha a gala ho balla ledinyane la thuhlo. La thintsha hlooho ya lona la sheba kamoo lentse le tswang ka teng mme la mamela jwaloka haeka le utlwisisa ditaba kaofela. Qalong batswadi ba Sisanda ba ne ba nahanne hore ho balla thuhlo e ne e le ntho e sa tlwaelehang, empa ba fetola mehopollo ya bona ha ba bona kamoo e shebahalang e ena le kgotso ka teng – mahlo a yona a bonolo a shebile Sisanda.

“Pale ya ka e ile ya etsa hore le ikutlwe betere,” Sisanda a bolella ntemoholo wa hae ha a fihla lapeng.

Sisanda o ile a nna a etela ledinyane la thuhlo matsatsi a mang kamora sekolo le mafelong a beke. Mme nako le nako ha a ya teng, o ne a nka pale e nngwe ho ya le balla yona. Metswalle ena e mmedi e metjha e ne e shebahala hantle mmoho hoo bahahlaudi ba fetang ba neng ba bile ba ba nka ditshwantsho.

Butlebutle thuhlo e nyane ya nna ya hola ya eba le matla. Batho ba serapeng sa diphoofole ba ne ba hlile ba e hlokometse hantle mme le lerato lohle le tswang

ho motswalle wa yona, Sisanda, le ne le sebetsa mehlolo.

Ka tsatsi le leng motsamaisi wa polokelo ya diphoofole a kopa Sisanda hore a fe motswalle wa hae e motjha lebitso.

“Ke nahana hore Thokozani ke lebitso le monate,” ha rialo Sisanda.

Letsatsing le hlahlamang motsamaisi wa polokelo ya diphoofole a letsetsa titjhere ya Sisanda mohala. A mema bomphato ba Sisanda kaofela ho tla kopana le Thokozani. Thuhlo e bohehang e ne e se e hodile e le telele mme e le matla ho feta dikgweding tse tharo ho tloha ketelong ya pele ya Sisanda.

Ka letsatsi la leeto, bana ba mashome a mane ba Kereiti ya 3 ba ne ba eme heheng ya polokelo ya diphoofole ba se ba tatetse hore e bulwe. Yaba ka motlotlo Sisanda o etella bohle pele ho ya ho Thokozani. Bana ba bang ba ne ba shebile thuhlo e telele ka ho makala ho hoholo. Ba bang ba ne ba tshaha empa ba tshohile. Titjhere ya bona yena, Moftsn Khanyile, o ne a bososela feela.

“Motswalle wa hao o motle, Sisanda. O bile mosa ho yena,” a rialo ka bonolo.

“Lebitso la hae ke mang?” ha botsa e mong wa bashanyana.

“Thokozani,” ha araba Sisanda.

“Thokozani e bolela ‘thabang’,” ha hlalosa Moftsn Khanyile.

Bana ba dula fatshe ho mamela ha Sisanda a bala pale eo a e baletseng Thokozani ka letsatsi leo ba kopaneng kgetlo la pele ka lona. Motsamaisi wa polokelong ya diphoofole a nka ditshwantsho. Bahahlaudi ba neng ba feta moo ba nka ditshwantsho le bona. Esitana le raditshwantsho ya neng a etswa phatlalatsong ya koranta ya lehae a tlanyatsa ka khemera le yena. O ile a tshepisa hore setshwantsho sa bona se tla be se le koranteng haufinyane. Bohle ba etsa ditlatse le mahofi.

A, mpho e ntle ruri! Ho balla motswalle.

Ho utolla bokgoni ba bana ka ho pheta
dipale le ho bala

ETSA BET JHE!

1. Seha hodima mola wa matheba a mafubedu bakeng sa ho ntsha betjhe.
2. Kenya mebala setshwantshong.
3. Seha sedikadikwe se boholo bo lekanang le betjhe sa khateboto e tshesane, ho etsa mohlala, lebokoso la sereale.
4. Sebedisa sekgomaretsi ho kgomaretsa betjhe eo hodima khateboto.
5. Sebedisa theipi e kgomarelang kapa masking theipi ho hokela sepelete bomoraong ba betjhe. Kapa o etse lesoba hodimo mme o kenye ulu kapa kgwele ho lona hore o tle o kgone ho e fanyeha molaleng wa hao.
6. Natefelwa ke ho apara betjhe ya hao ha o ntse o bala le ho mamela dipale ka Letsatsi la Lefatshe la ho Balla Hodimo.

Re romelle ditshwantsho tsa bana ba hao mmoho le dibetjhe tsa bona tsa ho balla hodimo. Imeilela ho info@nalibali.org kapa o di posetse ho Facebook!

MABAPI LE NALIBALI

Nal'ibali (SeXhosa bakeng sa "pale ke ena") ke letsholo la naha la ho-balla-boithabiso ho rotloetsa bokgoni ba bana ka ho ba phetela dipale le ho ba balla tsona. Bana ba iphumanang ba kene ka hara dipale tse monate le tse phetwang hantle – ka dipuo tseo ba di utlwisang – ba a kgothala mme ba susumetseha ho ithuta ho ipalla ka bobona. Ho ithuta hona ho nang le moputso ke resepe bakeng sa nshetsopele ya ho tseba ho bala le ho ngola ho atlehileng.

Nal'ibali e kgannwa ke PRAESA (Project for the Study of Alternative Education), Times Media le lenane le holang la balekane. Ka tataiso e ntshetswang pele le tshbedisanommoho le setjhaba, ditlhapo tsa ho bala, mekgatlo ya tsebo ya ho bala le ho ngola le baithaopi ba dilemong tse fapaneng, esitana le letsholo le mahlahlaha la boraditaba, Nal'ibali e thusa ho kenyetse tswaelo ya ho bala le ho ngola ka hara tsela ya bophelo ba tsatsi le leng le le leng Afrika Borwa.

Bakeng sa dintlha tse ding, etela www.nalibali.org, www.nalibali.mobi kapa imeilela ho info@nalibali.org. O ka boela wa re fumana ho Facebook le Twitter: [@nalibaliSA](https://twitter.com/nalibaliSA)

Ho qala ka pale...